

Niina Koukkula

Musiikki - tunteiden kieli

Musiikki 1–6-vuotiaiden erityislasten kielellisen kehityksen välineenä

Musiikki - tunteiden kieli

Musiikki 1–6-vuotiaiden erityislasten kielellisen kehityksen välineenä

Niina Koukkula
Musiikki – tunteiden kieli
Kevät 2016
Musiikin tutkinto-ohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Kulttuurialan yksikkö
Musiikin tutkinto-ohjelma, musiikinohjaaja

Tekijä: Niina Koukkula

Opinnäytetyön nimi: Musiikki – tunteiden kieli

Työn ohjaaja: Jaana Sariola

Työn valmistumislukukausi- ja vuosi: Kevät 2016

Sivumäärä: 33 + 2

Opinnäytetyöni aiheen valintaan vaikutti aikaisempi työkokemus lasten ja musiikin parissa. Halusin tutkia työssäni, miten musiikki vaikuttaa lapsiin, ja millainen merkitys musiikilla on lapselle, jolla on havaittu kielellinen erityisvaikeus. Sen vuoksi opinnäytetyöni aihe on: Musiikki – tunteiden kieli.

Mielestäni varhaiskasvatuksessa musiikilla on yllättävän iso ja tunteikas rooli. Koska musiikissa ei välttämättä tarvita sanoja, pääsemme koskettamaan ihmisen sielunmaisemaa musiikkiterapian avulla. Työni tarkoitus on selvittää, miten musiikki kuntoutus- ja hoitomuotona voi auttaa kielihäiriöistä lasta.

Tutkimukseni teoria pohjautuu aihetta käsittelevään materiaaliin; kirjallisuuteen ja internetlähteisiin. Sain tutkimusaineiston haastatteluilla, jotka perustuivat laatimiini kyselylomakkeisiin. Haastatteluun osallistui kaksi musiikkiterapeuttia ja kaksi lastentarhanopettajaa.

Tutkimuksessani kävi ilmi, kuinka iso ja merkittävä vaikutus musiikilla on lasten elämässä. Musiikki terapiamuotona auttaa lapsen kokonaiskehitystä. Musiikki vahvistaa lapsen elämässä tarvittavia taitoja ja tukee myöhäisempää kehitystä.

Musiikki ympäröi meitä kaikkialla, ja mielestäni sen kiehtova voima voisi olla enemmän läsnä hoitotyössä. Tutkimuksessani havaitsin, että varhaiskasvatuksen henkilöstö toivoisi lisää tietoa ja ohjeistusta musiikin menetelmistä. Huomasin myös, että tiedon puutteellisuudessa musiikkiterapian merkityksestä on vielä kehitettävää. Opinnäytetyöni osoittaa polkua lapsen tunnemaailman kautta kohti rikkaampaa kokonaiskehitystä musiikin keinoin.

Asiasanat: kielellinen erityisvaikeus, musiikkikasvatus, varhaiskasvatus, musiikkiterapia

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
School of Media and Performing Arts
Degree Program in Music, Option of Music Instructor

Author: Niina Koukkula
Title of thesis: Music – Language of Feelings
Supervisor: Jaana Sariola
Term and year when the thesis was submitted: Spring 2016
Number of pages: 33 + 2

The thesis was influenced by my previous work experience with children and music. The aim of thesis was to study how music affects children and the importance of music to a child with specific language impairment.

I believe that early childhood education with music has a surprisingly important and emotional role: since music does not need words, it is possible to reach the landscape of the human soul with music therapy. The objective was to find out how music as a form of rehabilitation and treatment can help children with language disorders.

The study was based on already existing materials, literature and internet sources. As research methods two music therapists and two kindergarten teachers, which took place face-to-face, were interviewed with the help of a questionnaire for the study. The study material is based on the material of the questionnaires.

The results show how significant impact music has on children`s life. Music therapy as a form may help the child`s overall development. Helping at an early age and utilizing music resources may provide the child with better resources and give support in the growing process.

Music surrounds us everywhere. This fascinating power could be more present in the caring of children. In the study, it was discovered that early childhood staff would like to get more information and guidance on the methods of music. It was also found out that the importance of knowing music therapy has to be developed among early childhood staff.

Keywords: specific language impairment, music education, early childhood education, music therapy

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	1–6-VUOTIAAN LAPSEN KIELELLINEN KEHITYS	8
2.1	Kielellinen kehittyminen ikäkausittain	8
2.2	Kieli ja vuorovaikutus varhaiskasvatuksessa	10
2.3	Lapsen kielellinen erityisvaikeus	11
2.4	Kielellisten erityisvaikeuksien vaikeusasteet	13
2.5	Kielellisen erityisvaikeuden tuki- ja kuntoutusmuotoja	13
3	MUSIIKIN MERKITYS VARHAISKASVATUKSESSA	15
3.1	Mitä on varhaiskasvatus?	15
3.2	Musiikki varhaiskasvatuksessa	16
3.3	Musiikkiterapia kielenkehityksen ja ohjauksen tukena	17
3.4	Musiikkiterapian työskentelymuotoja lasten kuntoutuksessa	19
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	21
4.1	Tutkimusmenetelmän esittely	21
4.2	Kielellisen erityisvaikeuden omaava lapsi päivähoitossa	21
4.2.1	Musiikin käyttö lapsiryhmässä	22
4.2.2	Havaintoja musiikin vaikutuksesta kielelliseen erityisvaikeuteen	23
4.2.3	Kosketus musiikkiterapiaan	23
4.3	Kielellisen erityisvaikeuden omaava lapsi musiikkiterapiassa	24
4.3.1	Musiikkiterapian menetelmien käyttö	25
4.3.2	Apua musiikkiterapiasta?	25
4.3.3	Terapiajaksojen määrittelyä	26
4.3.4	Kielellisten erityisvaikeuksien suuntaus	26
4.3.5	Ovatko terapiamuodot kehittyneet?	27
4.3.6	Musiikkiterapian hoitomuodon mahdollisuuksia	28
5	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	29
	LÄHTEET	31
	LIITTEET	34

1 JOHDANTO

Lapsissamme kasvaa tulevaisuutemme. Musiikin avulla voimme auttaa, ohjata, opettaa ja kuntouttaa lasta monin eri tavoin. Tässä työssäni tutkin, millainen merkitys musiikilla on niiden lasten parissa, joilla on havaittu kielellinen erityisvaikeus. Opinnäytetyöni tarkoitus on tutkia, miten musiikki auttaa lasten kommunikaatio-ongelmissa ja millä keinoilla musiikkia käytetään varhaiskasvatuksen piirissä.

Olen työskennellyt aiemmin päiväkodissa ja varhaiskasvatuksen parissa. Mielenkiinto opinnäytetyöni aihetta kohtaan johtuu osittain siitä, kun tein päiväkodissa ollessani varhaiskasvatussuunnitelmia. Koska musiikki on ollut minulle aina erittäin lähellä sydäntäni, käytin paljon musiikkia työssäni. Ryhmissäni oli erityislapsia. Huomasin, kuinka musiikki vaikutti positiivisesti heidän käyttäytymiseensä.

Tutkimukseni innoittajana ja tiedon lähteenä toimivat aiemmin tehdyt opinnäytetyöt aiheesta mm. Maria Laakson työ: Rummuta runo, liiku loru, puhalla puhekuplaksi – musiikkiterapia kielellisen erityisvaikeuden omaavien lasten kuntoutuksessa, Maarit Ylösen pro gradu vuodelta 1999 – tutkielma: Kun sanat loppuvat, musiikki auttaa kommunikoimaan – musiikkiterapia dysfaattisen lapsen puheterapian tukimuotona ja Tuija Muonan opinnäytetyö: Sanat sekaisin? Musiikkikasvatus lasten kielellisiä vaikeuksia ennaltaehkäisevänä toimintana.

Varhaiskasvatuksessa voidaan tarjota kielihäiriöiselle lapselle apua erilaisista terapiamuodoista. Tässä työssä tarkastelen musiikin menetelmiä. Sain haastateltavakseni kaksi lastentarhanopettajaa ja kaksi musiikkiterapeuttia. Halusin selvittää, millä tavoin musiikki vaikuttaa lasten jokapäiväiseen elämään kokonaisvaltaisesti. Kiinnostukseni tutkia musiikkiterapian menetelmiä lasten opetuksessa ja kuntoutuksessa johtuu oma haluni kouluttautua tulevaisuudessa musiikkiterapeutin ammattiin.

Opinnäytetyössäni haen vastauksia seuraavien kysymysten avulla:

- Kuinka musiikki on vaikuttanut positiivisesti lapseen, jolla on havaittu kielellinen erityisvaikeus?

- Kuinka musiikkikasvatus ja musiikkiterapia ovat auttaneet näitä lapsia ja mitä keinoja he ovat käyttäneet työssään?

Toisessa luvussa selvitän 1–6-vuotiaan lapsen kielen- ja puheenkehitystä. Kerron myös, miten kieli- ja vuorovaikutus on otettu huomioon varhaiskasvatussuunnitelmassa. Näiden lisäksi tarkastelen kielellistä erityisvaikeutta. Kolmannessa luvussa olen ottanut tarkasteltavakseni varhaiskasvatuksen sisällön ja siihen liittyvän musiikkikasvatuksen. Käyn läpi musiikkiterapian menetelmiä ja kerron, millä tavoin lasta voi auttaa arjessa. Neljännessä luvussa käyn läpi tutkimukseni menetelmiä ja kerron haastattelujen tuloksista. Kysymykset löytyvät työni Liitteet – osiosta.

Opinnäytetyötäni tehdessä huomasin, että saan paljon uutta tietoa musiikin käytön mahdollisuuksista auttaa erilaista oppijaa; mielestäni tästä on hyötyä tulevassa ammatissani. Toivon, että työni lukija saisi paljon uusia oivalluksia ja neuvoja työskennellessään niiden lasten parissa, joilla on kielellinen erityisvaikeus.

2 1–6-VUOTIAAN LAPSEN KIELELLINEN KEHITYS

2.1 Kielellinen kehittyminen ikäkausittain

Kielen avulla lapsi luo yhteyden toisiin ihmisiin. Pienen lapsen kieli kehittyy aina syntymästä asti. Leikeissä ja lapselle luontaisesti omaehtoisissa tavoissa hän opettelee ja samalla oppii kieltä. (Nurmilaakso & Välimäki 2011, 5.)

Kielen sosiaalinen ja psykologinen merkitys on suuri. Kielen tehtäviin kuuluu identiteetin tuottaminen; se kiinnittää puhujan yhteisöön ja omaan perheeseen. Lisäksi kieli on toiminnan väline. Kieli on kehittynyt ajan saatossa, se on ihmisyhteisön muokkaama ja muuttuu koko ajan. Omaan kulttuuriin kasvaminen ja oppiminen pohjautuvat kieleen ja vuorovaikutukseen. Kielellinen kehittyminen, joka tukee parhaiten lasta, pohjautuu lapsen ja vanhemman väliseen vuorovaikutukseen. Mitä paremmin aikuinen tunnistaa lapsen tason kielellisessä kehityksessä, sen paremmin hän pystyy tukemaan lasta. (Hakamo 2012, 11–12.)

Kielellinen kehittyminen on voimakkaasti yhteydessä lapsen tunteisiin. Lapsen halu kommunikoida ja jakaa asioita toisten ihmisten kanssa vahvistaa häntä kielelliseen aktiivisuuteen. Ensimmäisen kolmen ikävuoden aikana kielenkehitys on nopeaa. (Siiskonen, Aro, Ahonen & Ketonen 2014, 51.) Seuraavassa taulukossa näkyy 1–6-vuotiaan lapsen kielenkehityksen vaiheita ikäkausittain.

TAULUKKO 1. Kielen kehityksen vaiheita (Hakamo 2011, 13–14; Siiskonen, Aro, Ahonen & Kettonen 2014, 65).

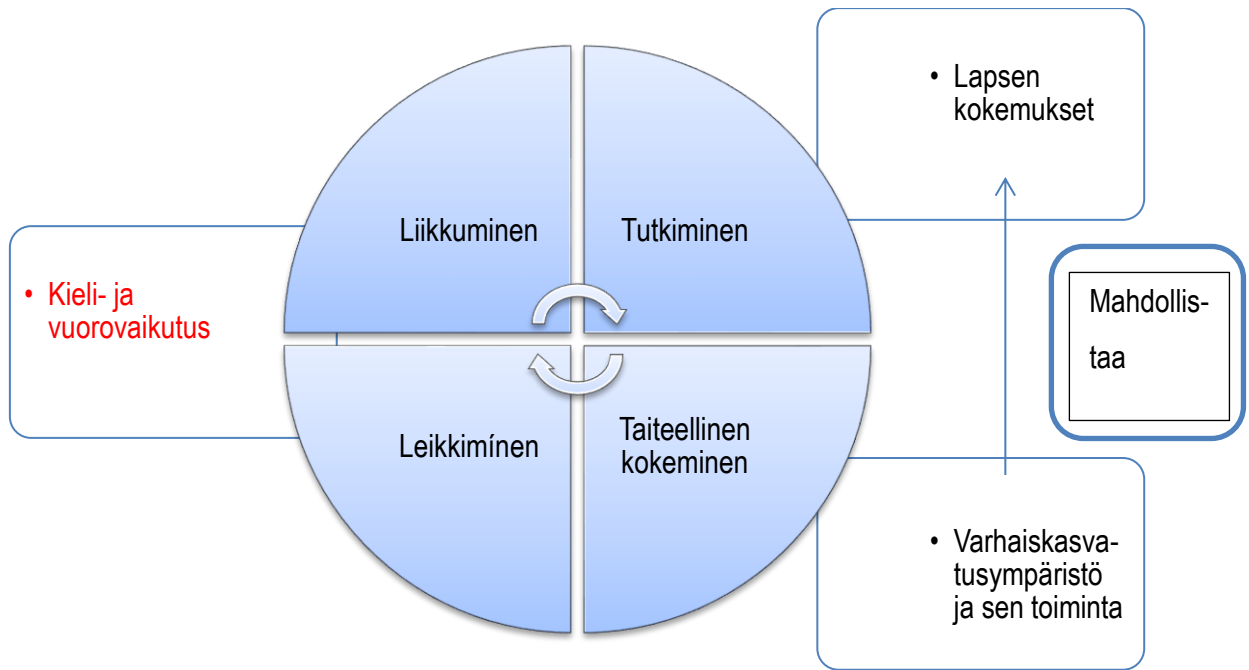
1 – 2 v	Lapsen ensimmäiset sanat	Lapsi ymmärtää enemmän puhetta kuin pystyy sitä itse tuottamaan	Lapsi noudattaa kehotuksia ja toimintaohjeita, jotka eivät ole kovin pitkiä	N. 2-vuotias voi yhdistellä jo sanoja toisiinsa ja taivuttaa niitä. Lapsi saattaa keksiä omia sanoja
3 v	Lapsen puhe on melkein täysin ymmärrettävää	Lapsi kuvailee esineitä ja niiden ominaisuuksia, tekemistä ja paikkoja	Puheeseen tulee adjektiveja, pronomineja ja partikkeleita. Imperfektin ja preesensmuotoja ilmenee puheessa.	Lapsi voi tehdä ”omia” taivutusmuotoja sanoista tai sanayhdistelmistä
4 v	Lapsen ilmaisut ovat lähes yhtä tarkkoja kuin aikuisella	Lapsi osaa käyttää puheessa jo apuverbejä, sekä taivutella verbejä eri persoonamuodoissa	Puheeseen ilmestyy kielto-, käsky-, ja kysymyslauseita	Lapsi osaa selittää omia tunteitaan ja ajatuksiaan.
5 v	Lapsen ääntäminen on yleiskielen mukaista	Puheessa ilmaisut ovat jo tarkempia; paikan-, ajan-, ja sijainnin kuvailut	Lapsi on oivaltautunut asian ja esineiden laadullisen käsittelyyn; värit, muodot, koot ja määrälliset suhteet	Lapsi on kiinnostunut saduista ja on jo taitava tarinankertoja
6 v	Lapsen sanavarastoon kuuluu jo yli 10 000 sanaa	Lapsi nimeää vaihtomaisesti symboleja ja eri esineitä. Hän jaksaa seurata monivaiheisia tarinoita ja satuja	Puheessa kuuluu jo opitut äänneerot; äänneiden yhdistämistä, poistamista, lisäämistä ja laskemista.	Lapsi toimii annettujen ohjeiden mukaan ja kuuntelee neuvoja.

2.2 Kieli ja vuorovaikutus varhaiskasvatuksessa

Lapsen kielellisiä taitoja arvioidaan päivähoitossa kasvukeskusteluissa, mikä pidetään yhdessä vanhempien kanssa. Lapselle, joka tarvitsee erityistä tukea ja kasvatusta, vanhemmat ja kuntouttajat laativat yhdessä kuntoutussuunnitelman, joka laaditaan kirjallisesti. Tässä suunnitelmassa ovat puhe, - kieli- ja kommunikointi omana osa-alueenaan. (Kunnari & Savinainen-Makkonen 2004, 150.)

Vuoden 2003 aikana työryhmä laati varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Vilkasta keskustelua syntyi siitä, kuinka tärkeää lapsen kielellinen kehittyminen ja sen kehittäminen on. Suunnitelmaan laadittiin oma luku kielen merkityksestä; siinä käsitellään lapsen kielellisen kehityksen kokonaisvaltaisuutta. Lapsen kasvaessa kielen merkitys korostuu. (Nurmilaakso & Välimäki 2011, 13-14.)

Lapsen kielen- ja vuorovaikutuksen kehityksen mukana kulkee käsi kädessä lapselle ominaiset tavat toimia ja tehdä asioita. Varhaiskasvatussuunnitelmaa (Vasu) laatiessa otettiin huomioon lapsen oleelliset tavat jäsentää asioita. Lapselle luontevia tapoja toimia ovat: liikkuminen, leikkiminen, ilmaiseminen, tutkiminen ja taiteellinen kokeminen. Kielellinen oppiminen ja kehittyminen ovat suhteessa kaikkeen lapsen tekemiseen. (Nurmilaakso & Välimäki 2011, 17.) Seuraavassa kuviossa esittelen lapselle ominaisimmat tavat toimia suhteessa kielen- ja vuorovaikutuksen kehitykseen.

KUVIO 2. Lapsen toiminta ja sen toteutus suhteessa kielen- ja vuorovaikutuksen kehitykseen (Nurmilaakso & Välimäki 2011, 17).

Kuvaamani yllä olevan kuvion lisäksi varhaiskasvatussuunnitelmassa on muitakin näkökulmia lapsen hyvinvoinnin turvaamiseksi. Kasvatus, hoito ja opetus ovat yhdessä kokonaisuus ja hyvä kasvatuskumppanuus vanhempien ja päivähoidon henkilöstön välillä on erittäin tärkeää. Näin tapahtuessa lapsi saa hyvän tuen kielellisen kehityksen eri vaiheisiin. (Nurmilaakso & Välimäki 2011, 18.)

2.3 Lapsen kielellinen erityisvaikeus

Jos lapsella havaitaan poikkeavaa kielenkehityksen viivästymistä ikätasoonsa nähden, puhe ei kehity, sanoja tulee harvakseltaan, oppiminen on hidasta tai jo opitut sanat voivat unohtua, lapsella saatetaan todeta kielellinen erityisvaikeus. Viivästynyt puheenkehitys voi johtaa siihen, että lapsi on pitkiäkin aikoja puhumaton. Aiemmin kielellistä erityisvaikeutta kutsuttiin dysfasiaksi. Nykyhetkellä käytetään termiä *specific language impairment*, (Nurmilaakso & Välimäki, 2011, 77.) Syytä kielelliseen erityisvaikeuteen ei välttämättä aina löydetä, mutta se voi johtua keskushermoston vauriosta tai toimintahäiriöstä, mikä on tullut raskauden, synnytyksen tai alle 1-vuotiaan

lapsen kehityksen aikana. Se voi johtua osittain myös perinnöllisistä taipumuksista. (Kielellinen erityisvaikeus, SLI ry 2015, viitattu 16.4.2016). SLI:tä, (specific language impairment) diagnoosikriteerien mukaan esiintyy 1-7 prosentilla lapsista. (Käypä hoito 2016, viitattu 2.3.2016). Lapsella, jolla on todettu kielellinen erityisvaikeus, voi olla erilaisia haasteita ja oppimisvaikeuksia elämässä. (Aivoliitto 2016, viitattu 29.1.2016). Elina Hermansonin (Terveyskirjasto 2015, viitattu 29.1.2016) mukaan ”hymy on lapsen ensimmäinen sana”.

Lapsen kielellisen erityisvaikeuden tunnistamisessa vanhemmilla, päivähoidon- ja neuvolan henkilökunnalla on tärkeä merkitys. Yleensä 2-2,5-vuotias lapsi, jolla on vaikeuksia kielellisessä kommunikoinnissa, ohjataan puheterapeutille. Kun puhutaan kielellisestä erityisvaikeudesta, tämä diagnoosi voidaan nimetä lapsen ollessa neljävuotias. (Terveyskirjasto 2015, viitattu 1.7.2015.)

Lapsista, joilla on todettu viivästynyt puheenkehitys, noin puolella kehitys jatkuu hitaampana, vaikkakin sanoja tulee hiljalleen. Viivästynyt puheenkehitys vaikuttaa lapsen vuorovaikutustaitoihin, puheen tuottamiseen ja sen ymmärtämiseen. (Kunnari & Savinainen-Makkonen 2004, 151.) Kielellistä erityisvaikeutta on havaittu olevan enemmän pojilla kuin tytöillä. Seuraavaksi kerron, miten vaikeus voi ilmetä erilaisissa tilanteissa lapsen arjessa.

1. Kuulonhahmotusongelmat kielihäiriöisellä lapsella voivat vaikeuttaa kuullun puheen ymmärtämistä ja näin ollen vaikeuttaa jokapäiväistä kommunikaatiota toisten kanssa. Lapsella voi olla muistin vaikeuksia ja sitä kautta ongelmia voi tulla kirjoitetun tekstin sanojen tunnistamisessa. (Kunnari & Savinainen-Makkonen 2004, 37; Nurmilaakso & Välimäki 2001, 78.)
2. Lapsen mahdolliset erilaiset motoriset vaikeudet saattavat olla yhteydessä kielelliseen kehitykseen. (Nurmilaakso & Välimäki 2011, 78).
3. Lapsen puheen tuottamisen vaikeus voi olla yhteydessä sosiaalisiin vuorovaikutustilanteisiin, käyttäytymiseen ja kaverisuhteisiin ongelmallisella tavalla. (Nurmilaakso & Välimäki 2011, 78).
4. Lapsen kielellisen kyvyn erityisvaikeudet voivat heijastua luku-, ja kirjoitusvaikeutena. (Nurmilaakso & Välimäki 2011, 78).

2.4 Kielellisten erityisvaikeuksien vaikeusasteet

Kielihäiriö luokitellaan kolmeen vaikeusasteeseen oireiden perusteella:

1. Lievä kielellinen häiriö. Lapsella voi olla viivästynyttä kielen- ja puheenkehitystä. Puheilmaisuuksi voi olla niukkaa. Sanojen nimeämisessä voi olla vaikeuksia ja kielioppi haastavaa. Ymmärtämisen vaikeus ei välttämättä korostu arkipäivän puheessa, mutta asioiden vastaanottamisessa voi esiintyä vaikeutta sekä moniosaisissa käsitteissä.
2. Keskivaikea kielellinen häiriö. Poikkeava ja viivästynyt kielen- ja puheenkehitys on havaittavissa. Arkipäivän tilanteissa lapsella on jo vaikeuksia kommunikaatiossa toisten kanssa. Sanat eivät välttämättä heti löydy ja lapsi voi korvata ne eleillä ja muilla kiertoilmaisuuksiina. Puheen sisältö voi olla sekavaa, vaikkakin se olisi runsasta. Lapsiryhmässä lapsella on arkuutta, pelokkuutta, keskittymisvaikeutta sekä hän voi olla muutosvastainen.
3. Vaikea kielellinen häiriö. Kielellisten ongelmien lisäksi lapsella voi olla autismia, kehitysvammaisuutta ja erilaisia kehityshäiriöitä. Lapsella on vaikeuksia selviytyä arjen kommunikaatitilanteissa. Puhe on vaikeaselkoista tai se voi puuttua kokonaan. Lapsi ei välttämättä ymmärrä puhetta ollenkaan tai ymmärtämisessä on vaikeuksia. (Kielellinen erityisvaikeus SLI ry. 2015, viitattu 17.4.2016.)

Lapselle, jolla epäillään olevan kielellinen erityisvaikeus, tehdään diagnoosi, jossa arvioidaan hänen puheen tuottamistaan ja taitojaan ymmärtää kielellisen ja ei-kielellisen välisen suoriutumisen suhteesta. (Peda.net.Verkkoveräjä, viitattu 20.4.2016).

2.5 Kielellisen erityisvaikeuden tuki- ja kuntoutusmuotoja

Varhaiskasvatus voi antaa tukea kielihäiriöiselle lapselle, vaikka hän ei varsinaista päivähoitoa tarvitsisikaan. Päivähoitopaikassa lapsella on mahdollisuus olla ikäistensä seurassa ja saada tukea, kasvatusta ja opetusta kielelliselle ja muullekin kehitykselle. On erittäin tärkeää, että van-

hemmat ja henkilöstö ovat yhteistyössä lapseen liittyvän tiedon ja osaamisen jakamisessa. Lapselle, joka tulee varhaiskasvatuksen piiriin ja jolla on havaittu kielellinen erityisvaikeus, laaditaan alusta lähtien kuntouttava oppimisympäristö huomioiden hänen kehitykselliset tarpeensa. Lapsen ja perheen tuki- ja kuntoutusmuodoista vastaavat eri viranomaiset ja asiantuntijat. Vaikka lapsella ei olisikaan sellaisia ongelmia, että diagnoosia laadittaisiin, kielenkehityksen tukemisesta on hyötyä lapsen kehitykselle. (Siiskonen, Aro, Ahonen & Ketonen, 2014, 172–173.)

Kielellisen erityisvaikeuden omaavalle lapselle, jolle on tehty kuntoutussuunnitelma, valitaan kuntoutusmuoto lapsen yksilöllisyys huomioiden. Lapsen elämän kokonaistilanne, hänen taitonsa ja vaikeutensa otetaan huomioon. Alle kouluikäisellä lapsella kuntoutusmuotona voivat olla: puhe- ja kommunikaatioterapia, lapsiryhmässä harjoittelu, tukitoimet kotona, toiminta- ja musiikkiterapia sekä fysio- ja ratsastusterapia. (Siiskonen ym. 2014, 154–165.)

Kun lapsella epäillään olevan SLI, täytyisi vanhempien saada tieto lapsen ongelmista ja kuntoutusmuodoista mahdollisimman pian. Kodin lisäksi päivähoitossa ja myöhemmin koulussa lasta opettavien ja ohjaavien aikuisten tulee tietää lapsen kielellisestä erityisvaikeudesta ja siihen liittyvistä erityisistä tarpeista. Perheen ja vanhempien varhainen ohjaus lapsen ongelmien tukemisessa auttaa lapsen kehityksessä. (Käypä hoito 2010, viitattu 2.3.2016.)

3 MUSIIKIN MERKITYS VARHAISKASVATUKSESSA

3.1 Mitä on varhaiskasvatus?

Varhaiskasvatus Suomessa perustuu Lapsen oikeuksien julistukseen (Hujala & Turja 2011, 122). Varhaiskasvatus on alle kouluikäisen lapsen tavoitteellinen ja suunnitelmallinen päivähoidon ja opetuksen muodostama kokonaisuus. Tavoitteena varhaiskasvatuksessa on edistää lapsen hyvinvointia, tukea, kasvua, kehitystä ja oppimista. Varhaiskasvatusta toteutetaan päivähoidossa (päiväkoti, perhepäivähoito), ja muuna kerhotoimintana. Kaikki 1–6-vuotiaat lapset ovat oikeutettuja saamaan varhaiskasvatusta, josta ensisijaisesti lapsen vanhemmat päättävät. Esikoulu ennen varsinaista koulua on myös varhaiskasvatusta. Varhaiskasvatuksen laatii Opetushallitus. Varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan valtakunnallisesti laadittujen perusteiden pohjalta. Jokaiselle lapselle laaditaan oma, henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma (Vasu) päiväkodissa ja perhepäivähoidossa. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015, viitattu 17.2.2016.)

Varhaiskasvatuksessa tuetaan lapsen kasvamista yhteisöllisyyteen ja vertaissuhteisiin. Varhaiskasvatus korostaa eettistä toimintatapaa ja kestävyyttä sosiaalisella osa-alueella yhteiskunnassamme. (Sosiaalialan AMK verkosto 2014, viitattu 2.3.2016.)

Varhaiskasvatuspalvelut ovat lapsiperheiden palveluissa ja tukijärjestelmässä keskeinen toimintakokonaisuus. Ensisijainen kasvatusvastuu on lapsen vanhemmilla. Palveluilla tuetaan lapsen kasvatusta ja vanhemmuutta. Varhaiskasvatuksessa lapsen leikillä on keskeinen asema. Kunnassa järjestettävällä varhaiskasvatuksella ja perusopetuksella muodostetaan yhtenäinen toiminnallinen jatkuvuus. Esiopetus kuuluu olennaisena osana varhaiskasvatukseen ja myöhemmin alkuopetukseen. (Kunnat.net. 2016, viitattu 2.3.2016.)

Jotta lapsi saisi laadukasta ja hyvää varhaiskasvatusta, täytyy kasvattajalla olla selkeä näkemys siitä, miten ja miksi sitä toteutetaan. (Hujala & Turja 2011, 13).

3.2 Musiikki varhaiskasvatuksessa

Musiikki kuuluu yhtenä osa-alueena varhaiskasvatussuunnitelmaan. Lapsen varhaisvuodet ovat erittäin merkittävä ajanjakso ajatellen hänen myöhempiä elämänpolkujaan. Musiikin avulla kasvattaja voi mahdollistaa sen, että lapsi saa rikasta ja monipuolista sisältöä elämäänsä. Varhaiskasvatuksessa aikuisella on suuri rooli ja hieno mahdollisuus lapsen musiikillisen kehityksen tukemiseen. Musiikkikasvattaja voi antaa lapselle valmiuksia erilaisiin tulevaisuuden musiikkikulttuureihin. Varhaisiän musiikkikasvatusta annetaan päiväkodeissa, kerhoissa, kodeissa ja soitonopetusta alle kouluikäisten lasten parissa. (Hongisto-Åberg, Lindeberg-Piironen & Mäkinen 1993, 3-9.)

Varhaiskasvatuksessa lapsen kaikenlaisilla toiminnoilla on merkityksellinen suhde musiikilliseen imaisuun ja kokemusten syntyyn. Tähän liittyvät leikki-, liikkuminen ja kaikki muu toiminnallinen ilmaisumuoto. Lapsi, jolle annetaan varhaisiän musiikkikasvatusta, saa tukea luovuuteensa ja itseilmaisunsa kehittämiseen. Musiikkikasvatuksen tavoitteena on lapsen kaikkien kehitysalueiden tukeminen. Tähän kuuluvat motorisen, sosiaalisen, kognitiivisen ja emotionaalisen kehityksen tukeminen. Varhaisiän musiikkikasvatuksella tavoitteena on antaa myös virikkeitä ja rohkaisua musiikkiharrastuksen syntymiselle. (Hujala & Turja 2011, 122–123.) Varhaiskasvatuksessa saadulla musiikilla edistetään lapsen oppimisedellytyksiä ja tuetaan kokonaiskehitystä. (Ruokonen, Rusanen & Välimäki 2009, 22.)

Mitä sitten tarkoittaa musiikkikasvattaja? Se on termi, missä yhdistyvät musiikki ja kasvattaja, muusikkous ja kasvattajuus. Musiikkikasvattajan työtä ei voi tehdä mekaanisesti eikä pinnallisesti, vaan siinä käytetään omaa itseään, omaa persoonaansa työvälineenä; musiikkikasvattaja käyttää omaa identiteettiään hyödyksi. Useimmiten kasvattaja luo perustan työlleen jo lapsena ja nuorena. Sitä kautta hänelle kehittyy ammattitaitoa, musiikin tekemisen taitojen kautta. Musiikkikasvattajaksi opiskeleva kehittää tietoisesti ja jopa tiedostamatta omaa identiteettiään. (Juntunen, Nikkanen & Westerlund 2013, 38–39.) Tämän voin omalta kohdaltani todeta, että näin on tapahtunut koulutukseni aikana.

Alle kouluikäisten musiikkikasvatuksessa on tavoitteena herättää myönteinen asenne musiikkia kohtaan. Musiikkikasvatus pyrkii luomaan valmiuksia ja kehittämään lapsen tiedollisia ja taidollista osaamista. Kasvatuksessa otetaan huomioon kansanperinteen säilyttäminen ja sen elvyttäminen.

Musiikkikasvatuksen tavoitteena on myös luovan toiminnan säilyttäminen ja kehittäminen. (Hongisto-Åberg ym. 1993, 176.)

Musiikin avulla voidaan tukea lasta erilaisissa arkipäivän tilanteissa. Esimerkiksi oikeassa kohdassa pieni laulunpätkä tai laululeikki voi rentouttaa ja kohdistaa huomion aikuiseen. Päiväkodissa pukemistilanteet, päiväunille meno ym. päivittäiset toiminnot voivat musiikin avulla helpottua. Näin lapsi ei ehdi turhautua ja yhteistyö aikuisen ja lapsen välillä voi sujua paremmin. (Hongisto-Åberg ym. 1993, 61–62.)

Musiikkikasvattaja voi kerätä materiaalia hyvän musiikkiympäristön luomiseen. Hyvät kokoelmat loruja ja lauluja auttavat kasvattajaa toimimaan ohjaustilanteissa. Hiljalleen vuosien myötä materiaali on jo tuttua ja kasvattaja voi käyttää musiikkia monipuolisesti erilaisissa tilanteissa. (Ruokonen, Rusanen & Välimäki 2009, 29.) Musiikkikasvattaja voi ilman musiikkiterapeutin koulutustakin käyttää rohkeasti musiikin terapeuttisia vaikutuksia työssään. Esimerkkinä levottomasti käyttäytyvälle lapsiryhmälle voidaan kokeilla soittaa, laulaa tai kuunnella riehakasta musiikkia hitaan ja rauhallisen sijaan; silloin musiikki ja lapset ovat tavallaan yhtä kovassa vauhdissa. Vauhdista voi sitten ohjaaja alkaa hiljalleen rauhoittamaan menoa rauhallisemman musiikin myötä. Näin tunteet, muun muassa aggressiivisetkin voi purkaa musiikin keinoin. Sama pätee alakuloiseen lapseen; murhetta voi helpottaa sopivan musiikin avulla. (Kempainen 1995, 30–31.) Olen havainnut tämän käytännössä päiväkodissa työskennellessäni, että päivittäin lasten energiamäärä vaihtelee ja on lähes mahdotonta pitää paikallaan lasta, jolla on kovasti liikkeelle pyrkivää tarmoa.

3.3 Musiikkiterapia kielenkehityksen ja ohjauksen tukena

Musiikkikasvatuksessa ja musiikkiterapiassa tavoitteet ja suunnittelu ovat erilaisia, vaikkakin toiminta voi näyttää samalta. Musiikkiterapiassa oppiminen ei ole pääasia, mutta tietenkään siitä ei ole haittaa, vaikka näin tapahtuisikin. Musiikkikasvatuksessa tavoitteena on niiden taitojen oppiminen ja kehittäminen, mitä musiikissa tarvitaan. Musiikkiterapiassa se on persoonallisuuden eheyttäminen. Terapia perustuu aina diagnoosiin, selvitetään mahdollisuudet ja toiminnalliset menetelmät, minkä jälkeen toiminta analysoidaan ja mietitään terapian etenemistä. Kuitenkin musiikin terapeuttisista vaikutuksista voivat ehdottomasti nauttia kaikki lapset tavallisessa lapsi-

ryhmässä. Musiikki itsessään voi vahvistaa itsetuntoa; lapsi huomaa olevansa yhtä tärkeä kuin toisetkin lapset. (Kemppainen 1995, 30–31.)

Aiemmin kuvailin vuorovaikutuksen merkitystä kielellisessä kehittämisessä. Myös musiikki on kielen tavoin vuorovaikutuksellista toimintaa; molemmissa ensin täytyy pystyä vastaanottamaan ja käsittelemään asiaa, ennen kuin voi tuottaa sitä itse. Kuuntelemisessa ja kuulemisessa on myös paljon yhteisiä asioita. (Nurmilaakso & Välimäki 2011, 67.)

Mitä musiikkiterapia sitten on? Musiikkiterapia-sana muodostuu kahdesta asiasta; musiikki ja terapia. Molemmat ovat yhtä tärkeitä. Musiikkiterapiassa käytetään musiikin terapeuttisia, miellyttäviä, ilmaisevia ja älyllisiä elementtejä hyödyksi. Musiikkiterapiassa voidaan kommunikoida musiikin avulla vuorovaikutuksellisesti ilman sanoja ja silti ymmärtää toista tunnetasolla. Asiakkaan ongelmat ja lähtötaso määrittävät musiikkiterapian tavoitteet ja menetelmän valinnan. (Ahonen 1997, 30–31.) Musiikkiterapia on kuntoutus- ja hoitomuoto, jota antaa musiikkiterapeutti. Terapian tavoite on ihmisen fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen kasvun tukeminen. Musiikkiterapia voi olla itsenäinen hoitomuoto tai sitä voidaan käyttää muiden hoitomuotojen kanssa yhteistyössä. (Ammattinetti 2002, viitattu 20.3.2016.)

Aiemmin mainitsin musiikin ja kielen yhteneväisyyksistä. Musiikkiterapiaa käytetään myös kielenkehityksen tukemiseen. Musiikkiterapiassa musiikin avulla lasta autetaan havaitsemaan ja ymmärtämään kielen rakenteellisia ja sisällöllisiä ominaisuuksia. Hyvän yhteyden luominen ja vuorovaikutus musiikkiterapeutin kanssa luovat kielihäiriöiselle lapselle läsnäolon, yhdessäolon ja hyväksynnän kokemuksen. Musiikin avulla lapselle luodaan turvallisessa vuorovaikutuksessa mahdollisuus tuottaa ja keksiä itse ääniä, rytmiä, soittoa ja laulua. Näin lapsi voi ja saa tuntea tulevansa kuulluksi ja ymmärretyksi ilman sanoja. (Siiskonen ym. 2014, 163–164.)

Hoitamattomat oppimisvaikeudet voivat johtaa laajoihinkin ongelmiin ja sitä kautta tuoda kustannuksia yhteiskunnalle. Lapsen, joka kärsii oppimisvaikeuksista, täytyy saada apua emotionaaliseen kehittämiseensä ja tukea ongelmaansa viimeistään kouluiässä. On tärkeää, että lapsen kielelliset erityisvaikeudet havaitaan varhain, ettei se kuormittaisi lapsen psyykkistä taakkaa enempää. Musiikkiterapia voi tässä suhteessa olla eheyttävä voima itsetunnon kehityksen kannalta ja sitä kautta lapsen on helpompi omaksua muun muassa puheterapian suurempia menetelmiä. (Kunnari & Savinainen-Makkonen, 2004, 260.)

3.4 Musiikkiterapian työskentelymuotoja lasten kuntoutuksessa

Kielellisen erityisvaikeuden omaavan lapsen musiikkiterapiassa vahvuutena on se, että lapsi voi kokea terapiassa onnistumisen tunteita ja samalla se tukee hänen kokonaisvaltaista kehittymistään. Musiikkiterapiaa voidaan toteuttaa yksilöllisesti tai ryhmässä. (Kielellinen erityisvaikeus SLI 2015, viitattu 16.3.2016.) Terapiaan voi päästä lääkärin läheteellä tai ottamalla yhteyttä suoraan palvelun tarjoajaan. Kela voi kustantaa lapsen musiikkiterapian, mikäli lapsi on oikeutettu siihen ja terapia kuuluu kuntoutussuunnitelmaan. (Lehtinen 2004, 23.) Seuraavassa kuviossa esittelen joitakin musiikkiterapiassa käytettäviä menetelmiä.

Kuvio 3. Musiikkiterapiassa käytettäviä menetelmiä. (Kielellinen erityisvaikeus SLI ry. 2015, viitattu 17.4.2016, Lehtinen 2004, 23; Nyanssi 2015, viitattu 21.4.2016.)

Myöhemmin luvussa 4, tutkimushaasteluissani käy ilmi, että molemmat terapeutit käyttävät TMT (toiminnallinen musiikkiterapia) -menetelmää. Se on ruotsalaisen musiikkiterapeutin *Lasse Hjelm*in kehittämä menetelmä, joka perustuu suunnitelmalliseen, etenevään musiikilliseen vuorovaikutukseen ja soittamiseen. Musiikki on vuorovaikutuksen pohjana, johon liittyvät kehon kieli, ilmeinen ja eleinen. Musiikkiterapeutti ja asiakas soittavat yhdessä, he eivät keskustele keske-

nään eivätkä kuuntele musiikkia. Vaikka menetelmässä ei käytetä puhetta, se soveltuu hyvin SLI-lapselle, koska musiikki tukee kieltä sen omilla menetelmillä, vaikka se ei puheterapiaa korvaisikaan. (Lehtinen 2004, 24.)

Millaista musiikkia kannattaisi terapiassa olla, että saavuttaisimme mahdollisimman suuren hyödyn? Eva Bojner-Horwitz ja Gunilla Bojner (2007) ovat sitä mieltä, että musiikin täytyy kuulua tämän hetken kulttuuriimme ja sen pitäisi olla sellaista, mitä olemme tottuneet kuuntelemaan ja kuulemaan. Musiikki täytyisi valita niin, että se ei herätä liikaa negatiivisia mielleyhtymiä eikä toisaalta se saa olla liian dominoivaakaan. Musiikissa olisi hyvä olla jo tuttuja, tunnistettavia aineksia. Bojner-Horwitzin & Bojnerin (2007) mukaan lisäämällä yhteistyötä musiikkiterapeuttien, musiikintutkijoiden ja keskusteluterapeuttien välillä, edistettäisiin musiikin käyttöä kansanterveys-työssä. Koska musiikilla näyttää olevan iso rooli terveydenhoidossa, koordinoimalla hoitohenkilökunnan ja muusikkojen koulutusta saataisiin rikkaampaa ja laaja-alaisempaa pätevyyttä eri alueilla. (Mielihyvää musiikista 2007, 68).

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

4.1 Tutkimusmenetelmän esittely

Aloittaessani tutkimukseni empiirisen osa-alueen, pyysin tutkimuslupaa varhaiskasvatuspalveluiden aluepäälliköltä. Haastateltavieni tiedot löysin internetin kautta ja kyselemällä hieman päiväkodin johtajilta. Soitin heille, kerroin kuka olen, mitä opiskelen ja mitä teen tällä hetkellä. Pyysin heiltä ystävällisesti osallistumista haastatteluihin ja auttamaan minua tutkimustyössäni. Sovimme, että lähetän sähköpostissa alustavasti kysymykset mietittäväksi, ja myöhemmin voisimme tavata. Haastatteluihin sain kaksi musiikkiterapeuttia ja kaksi lastentarhanopettajaa. Musiikkiterapeuttien haastattelu tapahtui yksittäin, lastentarhanopettajat olivat molemmat paikalla yhtä aikaa.

Saimme haastattelut sovittua muutamien aikataulumuutosten jälkeen. Haastattelut tapahtuivat kasvokkain nauhoittamalla keskustelut. Toinen musiikkiterapeuteista oli sitä mieltä, että nauhoitusta ei tarvitse, koska hän oli laittanut kaikki vastaukset paperille. Kirjoitin sitten paperille haastattelun myötä asioita lisää ylös. Kirjoitin auki nauhurilla olevat haastattelut analysoidakseni kaiken materiaalin. Haastattelutilanteet olivat miellyttäviä ja aika kului vauhdilla. Koin hyväksi sen, että olin lähettänyt heille jo aiemmin kysymykset, ja haastateltavani olivat rauhassa saaneet miettiä niitä. Kysymyslomakkeet löytyvät opinnäytetyöni lopusta (LIITE 1 ja LIITE 2). Seuraavissa kappaleissa kerron haastatteluni kulusta. Olen merkinnyt haastateltavat **opettaja a** ja **opettaja b**, sekä **terapeutti a** ja **terapeutti b**, selventääkseni mahdollisimman hyvin heidän kokemuksiaan työssään.

4.2 Kielellisen erityisvaikeuden omaava lapsi päivähoitossa

Ensimmäisenä halusin selvittää, ovatko lastentarhanopettajat työskennelleet ryhmässä, jossa on kielellisen erityisvaikeuden omaavaa lasta/lapsia. Molemmat opettajat ovat toimineet ja toimivat edelleen ryhmässä, missä on SLI-lapsia. Toinen opettajista kertoi, että kautta aikain lapsilla on ollut kielellisiä erityisvaikeuksia hänen pitkällä työsarallaan.

4.2.1 Musiikin käyttö lapsiryhmässä

Seuraavassa kysymyksessä halusin tietää, ovatko opettajat käyttäneet musiikkia tuokioissaan. He molemmat olivat käyttäneet. Musiikkia voi käyttää arjessa niin monin eri tavoin, esimerkiksi erilaisissa vuorovaikutustilanteissa, kuuntelutehtävissä, musiikkimaalauksessa ja -liikunnassa. Ryhmässä ovat yhteiset aamupiirilaulut. Itsekin aiemmin päiväkodissa työskennellessäni muistan erittäin hyvin aamupiirit lauluineen yms. ja kuinka tärkeitä ne olivat lapsille ja aikuisille. Molemmat opettajat miettivät sitä, että voisivat rohkeammin käyttää musiikkia työssään. Heidän mielestään toisinaan tulee mietittyä ihan liikaa sitä, mitä toiset aikuiset ajattelevat. Toisaalta he käyttävät arjen tilanteissa improvisaatiota; tuttuun sävelmään voi rakentaa tilanteeseen sopivat sanat. He pitivät rikkautena sitä, että heidän työssään voi vähän hassutella eikä kukaan mieli, mitähän se nyt aikoo.

Opettaja a on huomannut, että lapset oppivat kertomaan asioita musiikin avulla. Hänellä on kokemuksia lapsista, jotka musiikkia kuunnellessaan saattavat tukkia korvansa, eivätkä haluaisi kuunnella laulua, mutta aika pian tottuvat siihen. Opettaja pitää sitä erittäin palkitsevana, kun saa lopulta lapsen mukaan tuokioon ja myöhemmin lapsi jopa toivoo sitä.

”Nimeämällä lapsi tai hänen tekeminen laulaen, saan lapsen huomion kiinnittymään paremmin itseeni. Minulla on laulun vaikutuksesta positiivisia kokemuksia lapsen taivoittamisessa.”

”Olen huomannut, että musiikin avulla erityislapselle saa asian kerrottua niin, että hän sen ymmärtää. Laulun avulla lapseen saa parhaimman kontaktin. Vaikka ei erityislapsi olisikaan, niin erittäin palkitsevaa on se, että vastahakoisesta lapsesta kasvaa musiikin myötä vastaanottavampi.”

4.2.2 Havaintoja musiikin vaikutuksesta kielelliseen erityisvaikeuteen

Opettajilla oli yhteisten kokemusten lisäksi erilaisia havaintoja lapsista. Kun kysyin heiltä, millaisia havaintoja olet tehnyt toimiessasi kielellisen erityisvaikeuden omaavan lapsen kanssa, sain vastauksia, mitkä tukevat teoriaosuuttani. Vastauksissa tuli ilmi, että kielelliseen erityisvaikeuteen voi liittyä ymmärtämisen vaikeutta ja sosiaalisten taitojen puutteita.

Kun kysyin heiltä, että ovatko he havainneet kielelliseen vaikeuteen liittyvän motorisia ongelmia, vastaukset olivat erilaisia. **Opettaja a** kertoi, että hänen ryhmässään on motorisesti erittäin taitavia lapsia. **Opettaja b** kertoi puolestaan, että hänen ryhmässään on motorisesti taitavia lapsia, mutta on myös niitä, jotka tarvitsevat tukea karkeamotorisissa taidoissa. Hän on myös havainnut, että esimerkiksi maahanmuuttajalapsen voi musiikin avulla saada paremman kontaktin musiikin avulla. Lapsella voi olla kielellinen erityisvaikeus, monikielisyyttä tai viivästynyt puheenkehitys, puheen sijasta lapsi herkistyy paremmin kuuntelemaan ohjeita laulamalla ja lapsi pitää itsekin pitää laulamista. Lapsi, jolla on kielellisiä vaikeuksia, tulee elämässään todennäköisesti törmäämään moniin haasteisiin. Molemmat opettajat olivat yhtä mieltä siitä, että musiikin avulla lapsi saa positiivisia onnistumisen kokemuksia ja saa näin tuotua itseään paremmin esille.

Erittäin tärkeänä haastattelussa nousi esille, kuinka tärkeää kielellisen vaikeuden omaavalle lapselle on kuulua yhtenä osana ryhmään. Tämä voi olla mahdollista musiikin avulla, koska musiikki ikään kuin yhdistää lapsia; kaikilla on yhteinen laulu tai musiikki. Lapsella voi olla pelko siitä, ettei kaveri saa selvää hänen puheestaan vaikkapa leikkitalanteessa, mutta vuorovaikutus voi helpottua yhdessä tekemisen kautta. Kielellisten erityisvaikeuden omaavan lapsen kanssa on käytössä myös tukiviittomat. Ne tukevat ja rakentavat laulua.

4.2.3 Kosketus musiikkiterapiaan

Seuraavan kysymyksen myötä halusin selvittää, ovatko haastateltavani saaneet musiikkialan koulutusta. Kumpikaan opettajista ei varsinaisesti ole saanut, mutta musiikki on heille molemmille erittäin tärkeä. Opettajat kokevat musiikin olevan sydäntä lähellä ja käyttävät sitä työssään.

Halusin myös selvittää, minkä verran haastateltavani tietävät musiikkiterapian menetelmistä. Sain kysymykseen seuraavanlaisia vastauksia:

”Tieto on vain sitä, mitä päiväkodilla käyvä musiikkiterapeutti on tarjonnut ja minkälaista terapiaa lapsi saa.”

”Ei ole varsinaista tartuntapintaa musiikkiterapiasta.”

Molemmat opettajat ovat nähneet arjessa sen, miten musiikkiterapeutin käynnin jälkeen lapsen loppupäivä on ollut paljon rauhallisempi kuin aiemmin ja lapsi on ollut paljon vastaanottavampi. He ovat havainneet myös sen, kuinka hienoa tiimityötä musiikkiterapeutti ja puheterapeutti tekevät yhdessä. Kaikki tämä on lapsen parhaaksi.

4.3 Kielellisen erityisvaikeuden omaava lapsi musiikkiterapiassa

Haastattelemani musiikkiterapeutit olivat molemmat työskennelleet 20 vuotta alalla ja heillä on kokemusta lasten kanssa työskentelystä. Halusin selvittää, onko heillä tällä hetkellä kuntoutettava SLI-lasta.

”Kuntoutukseen tulevilla lapsilla diagnoosi on laaja-alainen ja yksi osa niistä voi olla kielellinen erityisvaikeus.”

”Tällä hetkellä ei varsinaisesti ole kielellisen erityisvaikeuden omaavaa lasta, vaan kuntoutukseen tulevilla lapsilla on muita diagnooseja mm. autismi ja vammaisuus, joihin liittyy myös kielellisiä vaikeuksia, kielenkehityksen viivästymistä ja kommunikaatio-ongelmia.”

Terapeutti b:n mielestä päiväkodissa olisi tärkeää olla hyvissä ajoin tieto lapsen mahdollisesta kielellisestä vaikeudesta, sillä varhaisella terapialla voidaan saada enemmän aikaan kuin myöhemmin isoimmilla resursseilla.

4.3.1 Musiikkiterapian menetelmien käyttö

Molemmat terapeutit käyttävät TMT- menetelmää eli toiminnallista musiikkiterapiaa. **Terapeutti a** käyttää lisäksi ratkaisukeskeistä psykoterapiaa sovelletuin osin. Se on menetelmä, missä ei sovi- ta terapian kesto, eikä sitä, kuinka monta käyntiä se sisältää. Menetelmä on yksi psykoterapian muodoista. Terapeutin mukaan yllättävän moneen vanhaan tuttuun lastenlaululeikkiin on sisälly- tetty musiikkiterapiaa. Laululeikeissä yhdistyvät musiikki ja motoriikka, vartalon keskiviivan ylityk- set yms. **Terapeutti b** käyttää pienten lasten kanssa paljon musiikin tavallisia menetelmiä sovel- taen muun muassa soittamista, laulamista, liikkumista ja erilaisia leikkejä. Musiikki on pienten lasten terapiassa yksi perusasia. Lisäksi terapeutti kertoi minulle PRT-menetelmästä (Pivotal Response Training), mikä ei ole varsinaisesti musiikkiterapiamenetelmä, mutta se perustuu lap- sen kielelliseen kehittymisen tukemiseen. Tämä on lapsilähtöinen menetelmä ja sopii hyvin lasten kanssa toimimiseen kun puhutaan aikaisesta vuorovaikutuksesta ja kielen oppimisesta. PRT sopii hyvin puheterapeuttien ja musiikkiterapeuttien kanssa käytettäväksi yhteismenetelmäksi. **Terapeu- tti b** käyttää apuna myös kuvionuotteja, koska niissä yhdistyvät visuaalisuus, motorinen liike, melodia ja rytmi.

4.3.2 Apua musiikkiterapiasta?

Musiikkiterapiasta on ollut apua. Musiikki itsessään on motivoiva ja mitään oppimista ei tapahdu, jos ei ole omaa halua. **Terapeutti a**:n mukaan terapian myötä asiakkaan toiminnan taso on ko- honnut. Terapia on myös vaikuttanut kuntoutumiseen ja asiakas selviytyy aiempaa paremmin arkipäivän tilanteista. **Terapeutti b** on havainnut että varsinkin SLI-lapsen kohdalla musiikkitera- pia on todella hyvä, koska jos lapsella on kielellisiä vaikeuksia, eikä puhetta tule, hän voi musiikin kautta päästä työstämään tunteitaan, itsehillintää ja omaa minäkuvaa. Tavallaan esimerkiksi TMT-menetelmän avulla aivoja organisoidaan uudestaan; motoristen harjoitteiden, havaitsemisen ja kehonhahmotuksen kautta. Tavoitteena on luoda uusia yhteyksiä aivoihin helpottamaan pu- heen tuloa. Menetelmässä on selkeä syy-seuraussuhde, ja se rakennetaan lapsen motoristen taitojen mukaan.

Terapeutti b:n mukaan kielellisen erityisvaikeuden omaavalle lapselle voisi olla hyväksi, jos ym- päristöä voisi muokata hänen tarpeidensa mukaan helpottamaan hänen jokapäiväistä arkeaan,

SLI-lapsella ei välttämättä ole samanlaista kykyä ja edellytyksiä toimintoihin, niin kuin toisilla voi olla.

4.3.3 Terapiajaksojen määrittelyä

Molemmilla terapeuteilla hoitosuhteet asiakkaisiin ovat olleet useamman vuoden projekteja yhdestä vuodesta eteenpäin. Terapiajakso voi olla jopa kymmenen vuotta. Terapiasuhteen luominen ja pohjan rakentaminen vie oman aikansa.

”Tämä ei tapahdu hetkessä, asia ei tapahdu vieraan ihmisen sanelemana. Tärkeää on saada ympäristö ja lähipiiri aktivoitumaan yhdessä toimimaan.”

Kela voi korvata esimerkiksi neljän eri terapeutin kuntoutuksen lasta kohden. Terapeutit pyrkivät yhtenäistämään toimintaansa omissa terapioissaan loogisesti ja tämä yhteistyö onnistuessaan on erittäin hedelmällistä.

Terapeutti b on toiminut aiemmin musiikkileikkikouluopettajana ja hän pitää sitä vahvuutenaan lasten parissa työskennellessään. Hän pyrkii siihen, että pääsisi mahdollisimman varhaisessa vaiheessa antamaan terapiaa. Varsinkin nuorilla aikuisilla musiikkiterapia voi olla haastavaa, jos hän ei ole sitä aiemmin saanut.

4.3.4 Kielellisten erityisvaikeuksien suuntaus

Haastatteluissamme seuraavaan kysymykseen odotin jännittyen vastausta; ovatko kielelliset erityisvaikeudet mielestäsi lisääntyneet/vähentyneet työurasi aikana?

”En ole saanut tietoa erityisesti sen lisääntymisestä.”

”Kyllä ovat paljon lisääntyneet.”

Toinen terapeuteista käy päiväkodeissa, on ryhmissä mukana ja näkee päivittäin monia lapsia. Hän on havainnut, että lapsilla ilmenee sanan löytämisen vaikeuksia ja ääntämisvirheitä. Lisäksi

ikätasoinen puhe on puutteellista. Lapsiryhmässä lapsilla on näkyvissä motorisia vaikeuksia, koordinaatio-ongelmia, hahmottamisen vaikeuksia ja tarkkaavaisuushäiriöitä. Terapeutti on nähnyt lasten liikkumattomuuden tuoman vaikutuksen. Tämä heijastuu kaikkiin näihin edellä mainittuihin toimintoihin.

Teoriaosuuteni mukaan kielellisen erityisvaikeuden omaavia lapsia on enemmän poikia kuin tyttöjä. Seuraavassa kysymyksessä halusin tietää, mitä he ovat havainneet. Terapeuttien mukaan kielellisiä erityisvaikeuksia tällä hetkellä on sekä tytöillä että pojilla saman verran. **Terapeutti b** muisteli, että hänen työuransa alussa hänellä oli terapiassa enemmän poikia.

”Tytöt ehkä sopeutuvat ongelmien kanssa helpommin päiväkotiin, pojilla se voi ehkä ilmentyä rajuutena ja vilkkautena. Mitenhän sen saisi kompensoitua, että hoksattaisiin kanavoida se sellaisella tavalla, mikä helpottaisi lapsen oloa.”

4.3.5 Ovatko terapiamuodot kehittyneet?

Molemmat musiikkiterapeutit olivat sitä mieltä, että terapiamuodot ovat kehittyneet. Suomessa ovat lisääntyneet väitöstutkimukset neurologian osa-alueella ja tämä puolestaan nostaa musiikkiterapian profiilia. Terapeutit ovat luovia työssänsä käyttäen uusia ideoita kokoajan. **Terapeutti a** kertoo, että muun muassa TMT- menetelmä on mennyt huimasti eteenpäin. **Terapeutti b** soveltaa TMT- menetelmää omaa persoonaansa soveltaen. Tietynlaiset periaatteet menetelmissä tietenkin on, mutta omaa improvisaatiota voi käyttää lapsen tarpeet huomioiden.

Kysyin haastateltaviltani, onko meillä mielestänne riittävästi resursseja käyttää musiikkiterapiaa hoitomuotona? Terapeutit olivat yhtä mieltä siitä, että tieto musiikkiterapian vaikuttavuudesta on vielä puutteellista. Musiikkiterapeutteja tarvittaisiin paljon enemmän ja käyttöä terapiamuodolle olisi. Olisi tärkeää saada lisää tietoa, ja saada lähettävät tahot ymmärtämään musiikkiterapian merkitys. Molemmat terapeutit imaisivat vahvasti sen, että esimerkiksi lääkäreillä ei ole vielä riittävästi tietoa musiikkiterapiasta kuntoutusmuotona. Yhtenä vaihtoehtona tiedon lisäämiseksi voisi olla, jos tehtäisiin aiheesta enemmän tutkimuksia ja käytettäisiin kansainvälistä tietoutta lisää.

4.3.6 Musiikkiterapian hoitomuodon mahdollisuuksia

Haastateltavani kokivat, että mahdollisuudet kyseiselle hoitomuodolle ovat hyvät ja tärkeitä. Toki riippuu hyvin pitkälle lapsesta, miten edistymistä tapahtuu. Joillekin edistymistä tulee lyhyessä ajassa, toiset vaativat enemmän aikaa.

”Musiikkiterapialla on saavutettu pysyviä, havaittavia tuloksia. Lapselle tukea voidaan antaa mm. toiminnanohjaukseen, käyttäytymiseen ja itsetunnon vahvistamiseen.”

”Musiikin käsitteet kuten korkea/matala, lyhyt/pitkä, hidas/nopea, yhdellä ääniteellä laulaminen ja pelit/leikit ovat perusvalmiuksia, jotka hahmotetaan myös puheessa.”

Musiikkiterapeutit pitävät tärkeänä yhteisöllisyyttä, samansuuntaisia tavoitteita toisten kanssa. He voivat myös omalta osaltaan kouluttaa myönteistä asennetta ja suhtautumista terapiamuotoon. Yhdessä voitaisiin pohtia ja keskustella eri tahojen kanssa erilaisista ratkaisuista mm. ennakoivista sekä valmistautumista, palkitaanko lapsi onnistumisien kautta. **Terapeutti b:**n mukaan:

”Pidän suurena rikkautena sitä, että terapeutina voin olla tavallaan ”taiteellinen hörhö”, vapaampi sielu, ei niinkään opettajamainen. Lapsen voi ottaa vastaan lapsena, tehdä hänen kanssaan hassujakin asioita, ilman että kukaan vie pois minulta aikuisuutta tai vanhemmuutta. Kun lapsen kanssa on yhteisiä, isoja asioita, niin terapeutti saa lapsenkin kanssa yhteistyön paremmin toimimaan.”

5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Opinnäytetyössäni selvitin musiikin ja lasten kielellisten erityisvaikeuksien yhteistyötä. Sain vastaukset suunnittelemiini kysymyksiin ja siltä osin olen tyytyväinen työhöni. Haastattelutilanteessa aistin haastateltavieni lämpimän omistautumisen omaan työhönsä.

Varhaiskasvatuksessa käytettävässä musiikissa on paljon hyviä elementtejä lapsen kielellisen kehityksen tukemiseksi. Haastattelussa tuli ilmi, että päivähoiton henkilökunta kaipaisi lisää koulutusta musiikin opetukseen. Miten he voisivat saada musiikkia vielä enemmän päiväkodin arkeen? Haastattelijana sain mielestäni hienon palautteen siitä, kuinka käyntini heidän luonaan oli ollut ”herättelevä”. Molemmat lastentarhanopettajat olivat sitä mieltä, että heidän ei tarvitsisi ajatella asioita niin monimutkaisesti, vaan olla rohkeasti enemmän vuorovaikutuksessa musiikissa lasten kanssa.

Tutkimuksessani välittyi vahvasti musiikkiterapeuttien mielipide siitä, kuinka tärkeäksi he ovat havainneet terapian kuntoutusmuotona lapsen kehityksen kannalta. Lääkäreillä eikä yhteiskunnalla ei heidän mielestään ole vielä tarpeeksi tietoa musiikkiterapian suomista mahdollisuuksista. Tutkimuksessa ilmeni myös se, kuinka tärkeää on yhteistyö muiden terapeuttien kanssa. Tiivis yhteistyö muiden hoitomuotojen kanssa voi auttaa lasta kokonaisvaltaisesti.

Työssä käyttämäni aineisto oli mielestäni riittävä. Sain teoriaosuuteeni tukea käytännön kokemuksista. Tähän minulla oli pyrkimyskin. Toivon, että työni herättää ajatuksia musiikin käytön monista mahdollisuuksista kielihäiriöisten lasten tueksi.

Kyselyissä selvisi myös se, että kielelliset erityisvaikeudet ovat lisääntyneet vuosien myötä. Miksi näin on? Onko yksi vaikuttava tekijä se, että lasten kanssa ei enää olla vuorovaikutuksessa vaan nykyajan älypuhelimet yms. ovat tulleet jäädäkseen? Voisiko se olla perinnöllistä? Näihin kysymyksiin jäämmme miettimään vastauksia.

Opinnäytetyö on mielestäni onnistunut. Aluksi teoriaosuus meinasi paisua liian laajaksi, kun innostus tekemiseen oli kova. Aiheen rajaaminen tuotti jonkin verran hankaluuksia, mutta työn edetessä rakenne kuitenkin selkiytyi. Olen tyytyväinen aiheeni valintaan, ja se oli aikalailla tiedossa jo silloin, kun aloin suunnittelemaan opinnäytetyötä. Aiempi työkokemukseni päiväkodissa antoi

tähän työhön paljon käytännön näkemystä. Työni myötä minulle selvisi ja vahvistui näkemys musiikkiterapiassa käytettävistä hienoista mahdollisuuksista yhtenä lasten kuntoutus- ja hoitomuotona. Ehkäpä jonain päivänä voin hakeutua opiskelemaan sitä.

Lastentarhanopettajien ja musiikkiterapeuttien kanssa käymäni keskustelut olivat lämminhenkisiä ja tunsin sen, kuinka suurella sydämellä he työtänsä tekevät. Musiikkiterapian tuloksista lasten kuntoutuksessa on vielä todella paljon epätietoisuutta esimerkiksi terveydenhoidon puolella. Ehkäpä tulevaisuudessa, kun tutkimukset kehittyvät, saadaan enemmän tuloksia tämän terapian vaikutuksista lasten kielellisten erityisvaikeuksien kuntoutuksessa.

Tutkimukseni tulokset vahvistavat kokemustani ja näkemystäni aikaisemman työurani pohjalta. Olisin voinut haastatella useampiakin henkilöitä, mutta koin tämän riittäväksi, että sain tutkimiskysymyksiini vastaukset. Tulokset antavat meille kaikille aiheen miettiä, miten voimme tulevaisuudessa auttaa lasta, jolla on todettu SLI, eli kielellinen erityisvaikeus.

LÄHTEET

Ahonen, H. 1997. Musiikki sanaton kieli. Musiikkiterapian perusteet. Helsinki: Hakapaino Oy.

Aivoliitto 2016. Kielellinen erityisvaikeus. Kielellinen erityisvaikeus lapsilla ja nuorilla. Viitattu 29.1.2016. <http://www.aivoliitto.fi/kielellinen_erityisvaikeus/kielellinen_erityisvaikeus>.

Alopaesus-Laurinsalo, N & Ojanen, A. 1998. Musiikkiterapia puhehäiriöisten kuntoutuksessa – teoria ja käytäntö. 2. painos. Helsinki: Edita.

Ammattinetti. Kulttuuriteollisuus. Julkaisu. Työministeriö 2002. Viitattu 20.3.2016. <http://www.ammattinetti.fi/ammattit/detail/259_ammatti>.

Bojner-Horwitz, E.; Bojner, G. 2007. Mielihyvää musiikista. Wsoy. Helsinki.

Hakamo, M-L 2011. Puhekuplia. Lapsen puheen ja kielellisen tietoisuuden kehittäminen. Saarijärvi. Lasten keskus.

Hongisto-Åberg, M.; Lindberg-Piiroinen, A & Mäkinen, L. 1993. Musiikki varhaiskasvatuksessa. Espoo. Fazer musiikki Oy.

Hujala, E. & Turja, L. (toim). 2011. Varhaiskasvatuksen käsikirja. Juva: Bookwell Oy.

Juntunen, M-L., Nikkanen, H.M. & Westerlund, H. (toim). 2013. Musiikkikasvattaja. Kohti reflektiivistä käytäntöä. Juva: Bookwell Oy.

Kempainen, E. 1995. Anna musiikin vaikuttaa! Lastentarha 1995 (5), 30–31.

Kielellinen erityisvaikeus SLI. 2015. Viitattu 16.3.2016. <<http://www.sliry.fi/kielellinen-erityisvaikeus-sli/kuntoutus/musiikkiterapia/>>.

Kunnat.net.2016. Varhaiskasvatus. Viitattu 2.3.2016.
<<http://www.kunnat.net/fi/asiantuntijapalvelut/opeku/vasu/Sivut/default.aspx>>.

Kunnari, S. & Savinainen-Makkonen, T. (toim). 2004. Mistä on pienten sanat tehty. Lasten ään-
teellinen kehitys. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Käypä hoito 2016. Kielellinen erityisvaikeus lapsilla ja nuorilla (dysfasia). Hoito ja kuntoutus. Vii-
tattu 2.3.2016, <<http://www.kaypahoito.fi/web/kh/potilaalle/suositus?id=khp00092>>.

Lehtinen, M. 2004. Sävelet sanoina. Musiikkiterapia tukee kommunikointia. Dysfasia 2004 (3), 23-
24).

Nyanssi 2015. Musiikkiterapia. Viitattu 21.4.2016.< <http://www.nyanssi.net/musiikkiterapia/>>.

Peda.net. Verkkoeräjä. 2013. Kielelliset erityisvaikeudet. Viitattu 20.4.2016.
<http://www.peda.net/veraja/lohja/ojamo/erityisopetus/kielelliset_erityisvaikeudet>.

Ruokonen, I. 2011. Musiikin monet kielet. Teoksessa Nurmilaakso, M & Välimäki, A-L. (toim).
Lapsi ja kieli – kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa, 62–68. Helsinki: Unigrafia-
Yliopistopaino.

Ruokonen, I. 2009. Musiikillista oppimisympäristöä luomaan. Teoksessa Ruokonen, I.; Rusanen,
S & Välimäki, A-L. (toim). Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa: iloa, ihmettelyä ja tekemistä, 3-
29. Helsinki: Yliopistopaino Oy.

Sosiaalialan AMK verkosto 4.12.2014. Sivistyspoliittinen ministerityöryhmä. Mitä on varhaiskasva-
tus? Viitattu 2.3.2016, <<https://www.innokyla.fi/documents/764805/d761eee8-0536-4f08-8616-6bd59d605a78>>.

Siiskonen, T., Aro, T., Ahonen, T. & Ketonen, R. (toim). 2014. Joko se puhuu? Kielenkehityksen
vaikeudet varhaislapsuudessa. 4. uudistettu painos. Juva: Bookwell Oy.

Terveyskirjasto 2015. Kielelliset erityisvaikeudet. Kotineuvola, Elina Hermanson. Viitattu
29.1.2016. <http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=kot00810>.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015. Lapset, nuoret ja perheet, kasvun kumppanit. Varhaiskasvatus. Viitattu.17.2.2016, <<https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/varhaiskasvatuspalvelut>>.

Vau.fi. 2010. Lapset musiikin maailmassa. Viitattu 15.3.2016.
<<http://www.vau.fi/Meilla-on-lapsi/Kasvu-ja-kehitys/Lapsi-0-1-v/Lapset-musiikin-maailmassa/>>.

Haastattelu musiikkiterapeutille opinnäytetyötä varten

Mikä on ikäsi?

Mies vai nainen?

Kuinka kauan olet toiminut musiikkiterapeuttina?

Minkä verran olet tehnyt töitä lasten parissa?

Oletko toiminut lasten kanssa, joilla on havaittu kielellisiä erityisvaikeuksia?

Millaista musiikkia/terapiamenetelmiä käytät työssäsi?

Onko siitä/niistä ollut apua, millaista?

Kuinka pitkiä hoitosuhteita sinulla on ollut?

Oletko havainnut, ovatko kielelliset erityisvaikeudet lisääntyneet/vähentyneet työurasi aikana?

Ovatko terapiamuodot mielestäsi kehittyneet vuosien myötä?

Onko meillä mielestäsi riittävästi resursseja käyttää musiikkiterapiaa hoitomuotona?

Onko musiikkiterapian hoitomuodoilla saatu mielestäsi pysyviä/havaittavia tuloksia työssäsi?

Minkä ikäisiä lapsia sinulla on ollut hoidettavana? Onko tyttöjä vai poikia?

Minkälaiset mahdollisuudet näet itse musiikkiterapian hoidoilla kyseisille lapsille?

Mihin suuntaan mielestäsi tulisi musiikkiterapiaa hoitomuotona kehittää?

Vapaa sana

Haastattelukysymyksiä lastentarhanopettajalle opinnäytetyötä varten:

Mikä on ikäsi?

Mies vai nainen?

Oletko toiminut ryhmässä, jossa on lapsi/lapsia, joilla on havaittu kielellinen erityisvaikeus?

Oletko käyttänyt musiikkia tuokioissa?

Millaista musiikkia?

Oletko tehnyt havaintoja tai oletko huomannut musiikin vaikutusta lapseen/lapsiin?

Millaisia havaintoja?

Ovatko tuokit olleet yksilö- vai ryhmäopetusta/ohjausta?

Oletko saanut musiikkialan koulutusta?

Kuinka hyvin tunnet musiikkiterapian tarjoamia menetelmiä ja muotoja?

Oletko käynyt kursseja tai opiskellut musiikkiterapiaa?

Vapaa sana

